

УДК 821.161.2.09(092)

DOI 10.31654/2520-6966-2024-24F-110-100-110

Самойленко Г. В.

доктор філологічних наук, професор кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
g.vas.sam@gmail.com
orcid.org/0000-0001-5017-6993

Поїздка Тараса Шевченка та Пантелеймона Куліша до Межигір'я і її місце в творчій біографії митців

У статті розкривається проблема взаємин Т. Шевченка і П. Куліша на початковому етапі після їхньої зустрічі у Києві, коли поет, який навчався в Санкт-Петербурзькій академії мистецтв, приїхав до України з метою написання художніх творів для серії «Живописна Україна», а майбутній автор роману «Чорна рада» працював вчителем на Подолі. Спільна поїздка до колишнього Межигірського монастиря, одного із центрів духовності запорізьких козаків, дала можливість кожному із них відчутти цей дух козацької вольності і наштотувала їм на написання відомих творів, які були пов'язані з життям і боротьбою козаків за свободу своєї Батьківщини. Кожен із письменників по-своєму відтворив козацьку добу, але «вони обидва на один сніп жали – про однакову будучність своєму народові дбали». Таким чином, спільна поїздка Т. Шевченка і П. Куліша не лише закріпила їхню творчу дружбу, а й сприяла поглибленому розумінню історії України, яка була пов'язана з боротьбою козаків та її усього народу українського за свою свободу і незалежність.

Ключові слова: Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Межигірський монастир, запорізькі козаки, Семен Палій, поема «Чернець», Коліївщина, роман «Чорна рада».

Творча доля Т. Шевченка та П. Куліша була в центрі уваги українських дослідників як ХІХ ст. (М. Максимович, М. Костомаров), так і ХХ ст., особливо 20-х рр. (М. Могилянський, П. Петров, М. Зеров, П. Зайцев, М. Євшан та ін.). У радянський час пізніше ця тема майже не піднімалася, або ж вона подавалася у спотвореному вигляді. Усі дослідники говорили про складність відносин двох видатних діячів культури, але, як би там не було, не можна не погодитися з Миколою Євшаном, який стверджував: «вони обидва на один сніп жали – про однакову будучність своєму народові дбали. Не можна нам їх розлучати. І, святкуючи пам'ять одного, не забуваймо про другого з них» [1].

Так склалася їхня життєва доля, що їхні дороги то перетиналися, то розходилися, і все ж єднаючись, вони, демонстрували духовне соратництво і побратимство [2].

Уперше вони зустрілися у Києві на початку червня 1843 р. П. Куліш опинився у складному становищі, бо, поступивши 1839 р. на історико-філологічне відділення Університету св. Володимира, він був відрахований 31 грудня 1840 р. через відсутність документів про дворянське походження. Але він продовжував жити у своїх друзів, зокрема у художника О. Сенчила-Стефановського, що був родом із Ніжина, і працювати у Києво-Подільському повітовому дворянському училищі (з 1841 р). Т. Шевченко, який навчався у Санкт-Петербурзькій академії мистецтв, приїхав до Києва, щоб зробити малюнки історичних пам'яток для подальшого видання альбому «Живописна Україна».

Метою нашої статті є розповідь про одну із перших спільних подорожей Т. Шевченка і П. Куліша до Межигірського монастиря, який славився у запорізьких козаків як їхня святиня, та про подальший розвиток осмислення цієї поїздки у творчій біографії митців.

«Кобзар» уже зробив Шевченка відомим на всю Україну. Визволений із кріпацтва він здійснив у 1843 р. свою першу подорож Україною. Ще перебуваючи в Академії мистецтв у Санкт-Петербурзі, він задумав видати серію малюнків під назвою «Живописна Україна», серед яких мали бути «види по красі або історичним способом знаменитими».

Перебуваючи в Києві в 1843 р., Т. Шевченко працює над серією архітектурних пейзажів, які мали увійти до цієї серії. Як свідчить письменник і літературознавець Петро Жур, Т. Шевченко у червні 1843 р. прибув до Межигір'я разом із П. Кулішем та О. Сенчилом-Стефановським з Києва на плоту. Вони відвідали цю знамениту місцевість. Малювати тут Т. Шевченко не зміг, бо в нього не було дозволу, без якого поліцейстер фаянсової фабрики, яка в той час була розташована на території монастиря, і не дозволив Т. Шевченкові змальовувати монастир. То, очевидно, малюнок був зроблений з плоту, про що свідчить і П. Куліш.

На малюнку під назвою «Спасо-Преображенський монастир» зображені основні храми Межигірської обителі. На передньому плані намальована в'їзна брама й Петропавлівська церква з дзвіницею. Перед дзвіницею зафіксовано будиночок протипожежної служби й кілька фігур. Ліворуч видніється п'ятикупольний Спасо-Преображенський собор, а праворуч Миколаївська церква Братського корпусу в стилі бароко. Художник на малюнку дуже чітко зобразив основні будівлі монастиря, хоча в цей час це вже була Межигірська фаянсова фабрика.

Працівники Національного музею Т. Шевченка в Києві вважають, що цей малюнок був зроблений Т. Шевченком у 1846 р. Але якби там не було, поїздка до Межигір'я посідає в житті митців помітне місце. Про враження від відвідин Межигір'я Т. Шевченко розповів у листі до Якова Кухаренка: «Був я уторік на Україні – був у Межигірського Спаса. І на Хортиці, і скрізь був і все плакав, сплюндрували нашу Україну катової віри німота з москалями, щоб вони переказилися» [3].

У другий свій приїзд до Києва в 1845–46 роках Т. Шевченко вже здобув звання художника імператорської Академії мистецтв і мав документ на вільний проїзд і право займатися художніми заняттями. У цей час Т. Шевченка залучили до роботи в Тимчасовій комісії для розгляду давніх актів у архівах «присутственных мест» і монастирів Київської, Подільської та Волинської губерній, яка була створена в 1843 р. з ініціативи першого ректора університету св. Володимира в Києві професора Михайла Максимовича й дозволена генерал-губернатором Д. Бібіковим. Т. Шевченко збирав етнографічні матеріали й замальовував історичні ландшафти з пам'ятками архітектури. У зв'язку з цим з'являються його акварельні роботи пам'яток Києва та околиць, зокрема Вишгорода та Межигір'я. Біографи Т. Шевченка вказують, що серед завдань, які були визначені Тимчасовою комісією,

був пункт про необхідність збирання легенд, народних розповідей, переказів та історичних документів про визначних осіб. У Межигір'ї Т. Шевченко довідався про те, що в монастирі доживали свій вік відомі козацькі полководці *Семен Палій* та *Остап Гоголь*. Кожен із них прославився своїми походами проти кримських татар і турків, а також польської шляхти, проявивши при цьому свій героїзм і мужність у багатьох битвах.

Але були в них і життєві складнощі. Велика популярність у народу призвела до того, що гетьман Іван Мазепа злякався цього й написав донос Петру I, обвинувативши С. Палія у зв'язках зі шведським королем Карлом XII, за що полковника заарештували й відправили до Сибіру. Але після переходу І. Мазепи на бік Карла XII С. Палія повернули в Україну, і він брав участь зі своїм знаменитим фастівським полком у Полтавській битві. Знесилений війнами та життєвими перипетіями, Семен Палій вирішив піти до монастиря, обравши козацьку обитель у Межигір'ї, щоб побути у спокої, відійти від земних тривог і поспілкуватися з Богом. Межигірському монастирю він подарував друковане в Москві 1657 р. «Євангеліє». В «Описній книзі Києво-Межигірського монастиря про храми, церковне начиння і земельні угіддя» за 1777 р., арк. 104 зв. поданий її опис: «Євангеліє ... обложено таусіним фіалковим бархатом, на верхній дошці п'ять срібних гладеньких позолочених бляшок, на них рисовані зображення, на середній Розп'яття з предстоящими Богоматір'ю й Іваном Богословом, а по кутках чотири Євангелісти, між бляшками на бархаті два Херувіми, чотири зірки срібні позолочені, дорожники срібний позолочений прорізний зубчастий, не в крузі, але тільки між Євангелістами. На спідній дошці п'ять срібних позолочених пуклів і чотири зірки, на защепках вузьких срібної чеканки ніяких не пізнаних зображень, ветхе, надано білоцерківським полковником Семеном Палієм» [4]. Але недовго прожив полковник у Межигірській обителі й через декілька місяців у січні 1710 р. помер. Поховали його в церкві Св. Духа поруч із Остапом Гоголем. У книзі записів на арк. 17 зверху йде мова про портрети, які зберігалися в церкві, сказано: «Полковника Семена Палія в рамках посеребряних з двома дорожниками позолоченими. Вище портрету на старому коврі висять сабля його без ефесу в похвах по кінцям срібно оправлені з пасками шовковими зеленими; да пернач срібний з трубкою срібною і з трьома срібними, в трубку дерево вправлене, у тому перначі з показаним деревом ваги півтори фунту» [5].

Тарас Шевченко, якого в 1847 р. заарештували за зв'язок із Кирило-Мефодіївським товариством і заслали солдатом в Окремий Оренбурзький корпус за резолюцією царя Миколи I «під найсуворіший нагляд із забороною писати і малювати», у цих складних умовах продовжує писати. Невелика поема «Чернець» про Семена Палія та його перебування в Межигірському монастирі була створена в другій половині 1847 р. в Орській фортеці й записана в «Захалявній малій книжці» (за № 12) і присвячена П. Кулішеві, свідкові тих гнітючих картин руїн храмів Межигір'я, які вони разом бачили. Але остаточний варіант поет написав 1858 р. у Нижньому Новгороді, коли повертався з заслання й чекав дозволу на в'їзд до столиці. У своєму трактуванні образу Семена Палія Т. Шевченко спирався на народні сказання та пісні. Він у 1846 р. записав три варіанти народної пісні «Під городом під Солидоном» про гетьмана Мазепу та арешт ним С. Палія. Але поет по-своєму осмислив історичну постать фастівського полковника, який залишився відданим до останнього своєму народові і Вітчизні, і його перебування в Межигірському монастирі. У вступі Т. Шевченко пише про волю, яка буде «без холопа і пана», за що боровся й С. Палій. Після цього йде невелика сцена прощання знаменитого полковника зі своїми побратимами перед від'їздом до монастиря. Як указують дослідники, Т. Шевченко в описі подій використав сюжет свого усного оповідання «Запорожці було приїдуть із Січі в Київ» [6], яке розповів П. Кулішеві під час поїздки до Межигір'я 1843 р. і яке той опублікував у книзі «Украинские народные предания» 1847 р. У поемі розкривається життєвий подвиг С. Палія та його страждання в монастирі. Поема розпочинається веселою картиною проводів козаками свого побратима в Києві на Подолі, де «Братерська наша воля Без холопа і без пана Сама по собі у жупані Розвернулася весела...». Гуляють козаки, і на прощання в «червоних штанях оксамитних матнею улицю мете», а старий козак приспівує: «По дорозі рак, рак, нехай буде так, так». Т. Шевченко розгортає це дійство в широку панораму:

«Аж до Межигірського Спаса

Потанцював сивий

А за ним товариство

І весь святий Київ.

Дотанцював аж до брами».

І як висновок цього прощального ходу:

«Свята брама одчинилась, козака впустили.

І знов брама зачинилась, навік зачинилась козакові» [7].

Стисло, але дуже образно поет зображує цей перехід від волі до монастирського буття, зовсім іншого, ніж звичне життя відважного козака, сповнене походами та звитягами.

І в завершальній частині йде опис уже нового, оповитого сумом життя ченця в чорній рясі, який сидить на пригорку, дивиться на Вишгород, на Київ, пожуриться та й іде попити водиці Дзвінкової, згадуючи як то «тяжко було жити в світі», «згадає літа свої, літа молодії». І під час читання Святого Письма старий козак продовжує «далеко літати».

«І тихнуть Божії слова
І в келії неначе в Січі,
Братерство славне ожива».

І перед поглядом старого козака оживають і сивий гетьман, який «мов сова, ченцеві зазирає в вічі», і музика, і танці, і Бердичів, і кайдани, і Сибір. І це перерахування епізодів посилює пригнічений психологічний стан С. Палія, виправдовує його сльози, що котилися з очей. Але герой розуміє, де він перебуває. Проте йому боляче, і молитва не допомагає, бо все те, за що він боровся, гине.

«Загине все, ти сам загинеш.
І не згадають, щоб ти знав
...І старець тяжко заривав.
Читав писаніє покинув,
Ходив по келії, ходив,
А потім сів і закуївся:
– Для чого я на світ родився,
Свою Україну любив?»

Завершальні слова маленької поеми «Чернець» говорять, що й у монастирі Семен Палій не полишав думок про свою вітчизну. Тож, коли вранці великий дзвін проголосив заутреню, старий чернець «перехрестився, чотки взяв і пішов за Україну помолитись». Семена Палія Т. Шевченко згадає у вірші «Швачка» (1848 р.), який був присвячений одному з керівників гайдамацького руху – запорозькому козакові *Микиті Швачці* (бл. 1728–після 1768), що очолював загін на Київщині й прославився своєю жорстокістю у Фастові.

«Не дам же я вражим ляхам
В Україні жить.
Ходім, батьки-отамани,
У Фастов в неділю
Та надінем вражим ляхам
Кошуленьку білу.
Ні, не білу, а червону...
Ходім погуляєм

Та в пригоді свого батька
Старого згадаєм,
Полковника фастовського
Славного Семена.
Ходім, брати: не згинете,
Хлопці, коло мене».
В Переп'яті гайдамаки
Нишком ночували.
До схід сонця у Фастові
Хлоп'ята гуляли.
Прийди з того Межигір'я,
Наш славний Палію,
Подивися, що той Швачка
У Фастові діє! [8]

У творі відчувається вплив народних пісень «Гей, хвалився та козак Швачка ...», а також «Ой не буде краще та не буде ліпше», які Т. Шевченко знав з юних літ. У щоденнику поета відносно цього є запис від 11 липня 1857 р. про те, як він співав гайдамацькі пісні: «После ужина я долго гулял вокруг огорода. И, мало-помалу освобождаюсь от влияния самолюбия, привел, наконец, свой гордый дух в нормальное состояние и тихо запел гайдамацкую песню: «Ой поїзжає по Україні та козаченько Швачка». От этой любимой моей песни я незаметно перешел к другой ...». Микита Швачка після захоплення Фастова навесні 1768 р., у якому було вбито багато шляхтичів та євреїв, зробив це місто своєю резиденцією. Наприкінці літа 1768 р. під Богуславом російський каральний загін захопив М. Швачку в полон. Суд відправив його на вічну каторгу до Сибіру. Після цього слід козака зник. Він залишився лише в народних піснях. Тема Коліївщини хвилювала Т. Шевченка ще на початку його поетичної творчості, про що свідчать і його твори «Гайдамаки» (1839–41), «Холодний яр» (1845). У своїх поезіях він згадує керівників цього відомого народного руху Івана Гонту в поемах «Невольник» (1845), «Великий Льох» (1845), Максима Залізняка в «Невольнику».

На цей час припадає інтерес Т. Шевченка до народних пісень про Гайдамаччину та Коліївщину. В альбомі поета 1839–43 років з'являється записана рукою П. Куліша в 1843 р. в Межигір'ї пісня «Хвалилася Україна, що в нас добре жити», присвячена ще одному з відомих отаманів Івану Бондаренку:

Хвалилася Україна, що в нас добре жити,
А не схотів Бондаренко на Вкраїні жити.
Да поїхав до Бихова жидів й ляхів бити.

Не багато він постояв на Бишевському мості
Да поїхав до Грузької до матері в гості.
А Кормінській козаки – Грузької палити,
А Шевченко із Левченком пошли боронити.
А Левченко на дзвоницю міх пороху тягне,
А Шевченко в правій руці ружжо заряджає.
Да як стрелив да гусарин, Шевченка не встрілив,
А Шевченко як стрелив, гусарина забив.
Отамане, отамане, ой ти батьку наш,
Пусти ж мене в чисте поле конем погуляти
Да тих куцих препоганих з коней поспихати.
Сам не піду й вам не велю у поле гуляти
Да тих куцих препоганих з коней іспихати.

В обох творах – вірші Т. Шевченка «Швачка» та народній пісні «Хвалилася Україна, що в нас добре жити» зустрічається й ім'я козака *Федора Левченка* (дати нар. і смерті невідомі), який народився в селі Нові Петрівці, що знаходиться поруч з Межигір'ям і постійно приписувалося до монастиря. Він уже з юнацьких років долучився до гайдамацького руху. У народній пісні він бере участь в обороні села Грузьке на чолі з отаманом Іваном Бондаренком (рік нар. невід. – 8.08.1768). Федір Левченко у творі Т. Шевченка «Швачка» діє в захопленні гайдамаками містечка Бихів, що на Київщині.

В самім замку невеличку
Церковку святую
Не спалено.
Отам Швачка
Співа «Алілуя».
Хвалить Господа, веселий,
І каже сідлати
Коня свого вороного;
Має погуляти
У Бихові, славнім місті,
З Левченком укупі,
Потоптати жидівського
Й шляхетського трупу.

Відомо, що Федір Левченко в липні 1768 р. брав участь у захопленні містечка Гостомель на Київщині, яке ще залишалося під владою Польщі й було у власності шляхтича. Це містечко неодноразово захоплювали гайдамацькі загони, зокрема й на чолі з Грицьком Ступаком, а також із іншими отаманами. Народне повстання 1768 р. на Правобережжі України, що отримало назву Коліївщина й охопило

значну територію, було придушене спільними зусиллями Росії й Польщі. Народні ватажки Максим Залізняка та Іван Гонта були позрадницькому схоплені й після тортур першого відправили до Норильська, а другого – четвертували згідно з вироком польського суду. Їхні загони були роззброєні, а тисячі гайдамаків страчені через повішення або посадження на палі. Після 1768 р. ім'я Федора Левченка вже не згадується. Мабуть, він загинув разом з іншими козаками. Але народ зберіг пам'ять про цю боротьбу за свободу у своїх піснях та переказах, які надихали народні маси на нові виступи проти поневолювачів. і які збирав П. Куліш для своєї книги.

Після перших відвідин Києва та Межигір'я Т. Шевченко, який повернувся до Санкт-Петербурзької академії, продовжив спілкуватися з П. Кулішем, про що свідчить їхнє листування.

Поїздка до Межигір'я була і для П. Куліша пам'ятною. Тут він зустрівся з могилами героїв, історичних переказів та пісень, занотував декілька із них, зокрема, крім названої вище «Хвалилася Україна, що в нас добре жити», ще й «Да все луги, все береги, ніде води напиться», під якою зроблено запис: 1843, юнія 13, в ночі на плоту, на Дніпре против Межигорского монастиря».

П. Куліш у цей час збирав матеріали для свого двохтомника «Записки о Южной Руси» (1856 р.) про славні героїчні часи Національно-визвольної боротьби українського народу за свою свободу і незалежність. П. Куліша у цей час цікавить саме ця козацька доба, і вона входить активно у його творчість слідом за Т. Шевченком, про що свідчать його твори «Орися» та «Чорна рада».

Т. Шевченко, отримавши на засланні роман «Чорна рада» (1857 р.), писав його авторові: «Спасибі тобі, Богу милий друже мій великий, за твої дуже добрі подарунки і особливо спасибі тобі за «Чорну раду». Я вже її двічі прочитав, прочитаю і третій раз, і все-таки не скажу більш нічого, як спасибі» [9].

І хоча у Т. Шевченка й П. Куліша були деякі розходження у зображенні методів боротьби героїв, усе ж Пантелеймон Олександрович дуже цінував твори поета і його як особистість, називаючи його «національним пророком», «небесним світільником», що «з'явився посеред нас як видиме оправдання» нашого існування на Божому світі [10].

Таким чином, спільне відвідання Межигірського монастиря як святині запорізьких козаків надихнуло обох митців до висвітлення важливої теми у їх творчості – боротьби козаків за свободу України від її ворогів.

Література

1. Євшан М. Шевченко і Куліш. *Критика. Літературознавство. Естетика*. Київ, 1998. С. 122.
2. Задорожна С.В. «Вони на один сніп жали ...». Т. Шевченко і П. Куліш. *Літературознавчі студії*. Випуск 59, 2020. С. 61.
3. Шевченко Т. ПЗТ у 12 т. Т. 5. Київ, 2003. С. 42.
4. Кузьмук О. Межигірська старовина: нарис з історії Межигірського в ім'я Преображення Господнього чоловічого монастиря XVI-XVIII ст. Київ, 2017, С. 394.
5. Там само, С. 302.
6. Украинские народные предания / Собрал П. Кулиш. М., 1847. Кн. 1. С. 42–43. Надруковано з приміткою: «(Слышал от Т. Г. Шевченка)».
7. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. К., 2003. Т. 2: Поезія 1847–1861. С. 50.
8. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. К., 2003. Т. 2: Поезія 1847–1861. С. 133–134.
9. Листування Тараса Шевченка. Черкаси, 2013. С. 191.
10. Куліш П. Твори: у 2 т. Київ, 1994. Т. 2. С. 360, 363.

References

1. Yevshan, M. (1998). *Shevchenko i Kulish* [Shevchenko and Kulish]. *Krytyka. Literaturyoznavstvo. Estetyka – Critics. Literature Studies. Aesthetics*. Kyiv. P. 122. [in Ukrainian]
2. Zadorozhna, S.V. (2020). «*Vony na odyin snip zhaly ...*». *T. Shevchenko i P. Kulish* [«They Reaped for the Same Sheaf ...»]. *T. Shevchenko and P. Kulish. Literaturyoznavchi studii – Literature Studies*. Iss. 59. P. 61. [in Ukrainian]
3. Shevchenko, T. (2003). *Povne zibrannia tvoriv u 12 t* [Complete Works in 12 Volumes]. Vol. 5. Kyiv, 2003. P. 42. [in Ukrainian]
4. Kuzmuk, O. (2017). *Mezhyhirska starovyna: narys z istorii Mezhyhirskoho v im'ia Preobrazhennia Hospodnoho cholovichoho monastyria XVI-XVIII st.* [Mezhyhiria Antiquities: An Essay from the History of Mezhyhirskiy Transfiguration of Our Lord Monastery of the 16th–18th Centuries]. Kyiv, P. 394. [in Ukrainian]
5. *Ibid.*, P. 302. [in Ukrainian]
6. Kulish, P. (Eds.). (1847). *Ukrainskiye narodnyye predaniya* [Ukrainian Folk Legends]. Moscow. Book 1. P. 42–43. [in Russian]
7. Taras Shevchenko. (2003). *Zibrannia tvoriv: U 6 t* [Works in 6 Volumes]. Kyiv. Vol. 2: *Poeziia 1847-1861* [Poetry 1847-1861]. P. 50. [in Ukrainian]
8. Taras Shevchenko. (2003). *Zibrannia tvoriv: U 6 t* [Works in 6 Volumes]. Kyiv. Vol. 2: *Poeziia 1847-1861* [Poetry 1847-1861]. P. 133-134. [in Ukrainian]
9. *Lystuvannia Tarasa Shevchenka* [Letters of Taras Shevchenko]. (2013). Cherkasy. P. 191. [in Ukrainian]
10. Kulish, P. (1994). *Tvory: u 2 t* [Works in 2 Volumes]. Kyiv. Vol. 2. P. 360, 363. [in Ukrainian]

Samoilenko H. V.

Doctor of Philological Sciences, professor at the Chair of Literature, Methods of Its Teaching, History of Culture and Journalism of Mykola Gogol Nizhyn State University
g.vas.sam@gmail.com
orcid.org/0000-0001-5017-6993

The Travel of Taras Shevchenko and Panteleimon Kulish to Mezhyhiria and Its Place in the Creative Biography of Artists

The author reveals the problem of T. Shevchenko's and P. Kulish's relations at the primary stage after their meeting in Kyiv, when the poet, who was studying at St. Peterburg's Academy of Arts, arrived in Ukraine with intention to create paintings for series «Picturesque Ukraine», and the future author of the novel «Black Council» worked as a teacher in Kyiv. Their joint trip to the former Mezhyhirskyi monastery, a spiritual centre of Zaporizhzhia Cossacks, enabled both of them to feel this spirit of cossack freedom and inspired them to writer famous works, which were related to the life and struggle of cossacks for their Motherland's freedom. The writers mapped cossack epoch in their own way, but they both worked for the future of Ukrainian people. So joint trip of T. Shevchenko and P. Kulish strengthened their creative friendship and contributed to deeper understanding of Ukrainian history, related to the struggle of cossacks and and the whole Ukrainian people for their freedom and independence.

Key words: Taras Shevchenko, Panteleimon Kulish, Mezhyhirskyi monastery, Zaporizhzhia Cossacks, Semen Palii, poem «The Monk», Koliivshschyna uprising, novel «Black Council».